

Metelkova – Plašč brez telesa ali telo brez plašča?

Intervju: Nikolai Jeffs in Miha Zadnikar

Mreža za Metelkovo je zagotovo najbolj izpostavljena skupina, ki se jo povezuje z zasedbo nekdanje vojašnice Jugoslovanske ljudske armade (JLA) na Metelkovi septembra leta 1993 in z ustanovitvijo Avtonomnega kulturnega centra Metelkova.

Toda zgodba Mreže za Metelkovo, ki je nastala decembra 1990, ni hkrati tudi celotna zgodba o zasedbi Metelkove in prvih letih njenega delovanja. Leta 1993 so v Sloveniji nastale tudi tri druge skupine z množičnim članstvom, ki so prav tako odigrale ključno vlogo v kompleksni dinamiki, ki je določila nadaljnjo usodo Metelkove. To so bile Mreža lomi odpor, Množični ljudski odbor in Metelkovska ljudska obramba. Regresivne elemente v takratni mestni oblasti, državni politični eliti in med represivnimi organi je zagotovo zmedlo dejstvo, da so si vse tri skupine delile ne samo isto kratico (MLO), temveč, da so se tudi po članstvu precej prekrivale.

Po zasedbi stavb na severnem delu vojašnice se je iz dela MLO izoblikovala t. i. PR skupina Metelkove (PRSM), ki so jo sestavljali Borut Brumen, Nikolai Jeffs, Nina Kozinc in Miha Zadnikar. Borut je umrl leta 2005, Nina

pa zaradi napetega urnika ni mogla sodelovati v intervjuju.

KDAJ IN KAKO STE PRVIČ SLIŠALI ZA MREŽO ZA METELKOVO (MzM) OZIROMA ZA PROJEKT TRANSFORMACIJE VOJAŠNICE NA METELKOVI?

NIKOLAI JEFFS: Konec osemdesetih let sem študiral v Angliji, v Slovenijo pa sem se vračal v času semestralnih počitnic. Za MzM sem prvič slišal na Radiu Študent (RŠ), ki je pripravil oddajo, v kateri je bil celoten projekt podrobno predstavljen. Med oddajo se je odvijala nagradna igra, nagrada za vsak pravilni odgovor pa je bila soba na Metelkovi. To je bila ena tistih potez, ki so bile značilne za duha tedanjega RŠ, ko si denimo lahko v nagradni igri zadel tudi enoletno brezplačno poslušanje RŠ. Kakorkoli, MzM je računala na celotno Metelkovo in ne samo na njen severni del, kjer se danes nahaja AKC Metelkova. Projekt MzM se mi je zdel pomemben in postal sem nekakšen sopotnik. Ko sem se pozno poleti 1991 dokončno vrnil iz Anglije, sem občasno začel pisati za Mzin (glasilo MzM). Različna dogajanja okoli

Metelkove pa sem spremljal tudi kot novinar različnih medijev, predvsem Kanala A.

MIHA ZADNIKAR: Prvič sem bil na enem od sestankov, na katerih se je govorilo o Metelkovi, na Mirovnem inštitutu, ko je bil ta še na Starem trgu. V Mreži je bilo precej posameznikov in posameznic ter skupine okoli Škuca, Forum, KUD France Prešeren in Mirovni inštitut. Sestankov je bilo precej, nekateri so bili tudi na ulici. To so bili pogosto javni dogodki, saj so bili povabljeni mediji, bil je kakšen govor, sledila je razprava. Pozneje, na sestanku na Filozofski fakulteti, mislim da je bilo že decembra 1992, se spomnim, da je Pavle Gantar kot tedanji predsednik Zveze Škuc-Forum že kar delil funkcije. »Aha, boste v to smer, ampak bo treba pa delati.« Zelo dobro se spomnim teh stavkov. Izjemno shematično in papirnato je bilo, bile so močne težnje po tem, da se delijo funkcije in to se nam je nekaterim zdelo popolnoma zgrešeno.

NIKOLAI JEFFS: Škoda je, da Nina ne more biti del tega pogovora, saj se spomnim, da je imela zelo močno stališče, ki je vplivalo tudi na preostale. V precejšnji meri je temeljilo na njeni izkušnji enoletnega bivanja, tedaj skupaj z Borutom Brumnom, v zahodnem Berlinu v zelo radikalno politični sceni. Tam je veljalo načelo, da če je obstajala ideja za akcijo, se jo je pač izpeljalo, ne pa večno o njej razpravljalo. Na primeru praznih stavb v mestu je to pomenilo, da če je bil neki prostor prazen, sploh, če je vse kazalo na to, da je to povezano s kakšnim profitnim računom, se ga je preprosto vzelo in zasedlo. Seveda, če se je našla ekipa z energijo in željo. V tej zvezi se spomnim Ninine analize po sestankih Mreže, na katerih se je gradila neka institucija z vsemi takrat pomembnimi liki ljubljanske alternativne in akademske scene. Ta analiza je šla v tako smer, da je imel proces velik problem v tem, da je sama ideja pravzaprav prihajala z vrha in čeprav je bilo vpletenih veliko ljudi in je bila zadeva precej amorfn, se je v pravzaprav začel delati plašč brez telesa.

ALI LAHKO TA KONCEPT PLAŠČA BREZ TELESA MALO NATANČNEJE RAZLOŽITA?

MIHA ZADNIKAR: Gre za to, da se ni dovolj mobiliziralo od spodaj in se ni delalo po načelih horizontalnega organiziranja in odločanja. Tudi potem, ko je JLA po nastanku samostojne države zapustila Metelkovo, je sistem organiziranja, lobiranja in iskanja političnih vzvodov ostal enak: prej se je pletlo s Zvezo socialistične mladine Slovenije (ZSMS), potem pa pač s LDS, v katero se je ZSMS preimenovala.

KAJ JE VAS ŠTIRI, TOREJ POLEG VAJU ŠE NINO IN BORUTA, PRIPELJALO DO TEGA, DA STE DELOVALI KOT SKUPINA?

NIKOLAI JEFFS: Najprej so tu bolj osebni konteksti. Miho sem poznal še od prej, prek družinskih poznanstev. Kmalu po moji vrnitvi iz Anglije mi je Sabina Potočki, ki je bila takrat del alternativne plesne scene, neke noči v Kudu rekla, da moram vsekakor spoznati nekega Brumna, ki podobno politično razmišlja kot jaz. Z Borutom sva se nato spoznala in sva se res takoj ujela. Potem sta neke noči Barbara Levstik in Miha organizirala žur, na katerem sem spoznal še Nino. Vem, da sem jo skušal osvajati s tem, da sem ravno prebral avtobiografijo Malcolma X. Nekako sredi mojega angažmaja je pristopil Borut in oba sta mi dala zelo nežno vedeti, da sta v partnerski zvezi. A ne glede na to, ali pa ravno zato, smo vsi potem skupaj delovali v MLO. Tudi zato, ker smo se osebno dobro poznali, smo si lahko zaupali.

KAJ PA ŠIRŠI DRUŽBENI KONTEKSTI MLO IN ZASEDBE?

NIKOLAI JEFFS: Strinjam se s splošno oceno, da gre pri Metelkovi za nadaljevanje bojev iz osemdesetih let: za mirovništvo in demilitarizacijo družbe, za avtonomne prostore alternativne kulturne dejavnosti, za prostore za sceno LGBT in za hendikepirano mladino. Iz današnje perspektive si upam reči, da je zame Metelkova ena

redkih obljub o transformaciji družbe, ki jih je bilo konec osemdesetih polno in ki je bila tudi dejansko uresničena. Kakorkoli, MzM je poleg že omenjenih združevala tudi veliko drugih ljudi, ki bodisi sploh niso imeli prostora za svoje dejavnosti, bodisi so bili ti neprimerni: mislim na različne glasbene skupine, umetnike in ume-tnice, ki so iskali svoje produkcijske prostore.

MIHA ZADNIKAR: Brbotalo je zlasti v K4 in Kudu ter v Škucu. Potreba po novih prostorih pa je bila res pereča, spomnim se recimo, da je tudi Ana Monro tedaj iskala prostor. No, galerija Škuc je bil nekaj časa naša dnevna soba, kjer so se odvijale večerne dejavnosti, na katerih smo se družili in razglabljali o vsem mogočem.

NIKOLAI JEFFS: Da se navežem na prejšnjo omembo tedanje berlinske scene in njen odnos do prostora, če se je začutilo, da se s prostoro-rom manipulira, se je pač izpelja akcija, da se je manipulacija ustavila. V časih socializma, pa tudi še na začetku devetdesetih let ni bilo praznih stanovanjskih objektov, trgovin, indus-trijskih, vojaških in drugih objektov. Vsega tega nekoč ni bilo ne v središčih mest, ne na njihovih obrobjih. Danes so razmere drugačne in smo se kar nekako navadili na to. Zdi se mi, da so prazni objekti dobra metafora za praznino samega kapitalizma in ene njegovih temeljnih predpostavk, da gre za najučinkovitejši način upravljanja vseh družbenih in naravnih virov, ki ga poznamo. Ne pozabimo, da je takrat razpadala Jugoslavija, vladala je eforija samo-stojnosti, totalni kaos, nacionalistične diareje, ki so se spuščale po prostoru. In vojna, torej totalno razdejanje prostora, ki je bil naš prostor, v katerem smo odraščali. Ta prostor se je najbolj krvavo in odurno razkrajal. V tem širšem druž-benem kontekstu se je torej šival prej omenjeni plašč tako, da so posamezni krojači delali eno sekcijo, pa drugo in tretjo.

KAKŠNA JE BILA V TEM KONTEKSTU TEDANJA USODA METELKOVE?

NIKOLAI JEFFS: Metelkova je bila prazna od jese-ni leta 1991. Bila je velik prazen kompleks v središču Ljubljane, za katerega je hitro postalo jasno, da je postal predmet kapitalskih špe-kulacij. Ozaveščeno neskladje med praznimi objekti in zgoraj omenjeno realno potrebo po prostorih za konkretne dejavnosti je nato pripel-jalo do konkretne akcije.

MIHA ZADNIKAR: Še nekaj je bilo. Res je, da so bili pomemben vidik prazni objekti. Toda pomembna okoliščina tedanjega konteksta, ki dodatno pojasnjuje zasedbo Metelkove, je bilo rušenje številnih stavb, ki je potekalo pod taktirko Dimitrija Kovačiča, uslužbenca Mestne občine Ljubljana. Po mestu se je dogajalo veliko čudnih stvari. Tam, kjer je zdaj parkirišče pred francoskim veleposlaništvom, je stala hiša, ki je kar izginila. Porezana so bila spominska znamenja ob Poti spominov in tova-rištva, hitro so se spreminjala imena ulic. Vse to rušenje je krepilo občutek urgentnosti. Osebn- menim, da so MLO združevali veliko ljudi, ki so se sredi novega družbenega konteksta že spraševali, kaj hudiča se gredo, saj niso nikoli nikogar vprašali, v kakšnem političnem sistemu hočemo živeti. Tega vprašanja ni nihče nikoli zares zastavil in ta občutek oropanosti je bil zelo prisoten.

NIKOLAI JEFFS: Obdobja med letoma 1991 in 1993 se tudi jaz ne spominjam samo kot obdo-bja kreativnega brbotanja, temveč tudi kot veli-kega obdobja mraka. Obstajalo je spoznanje, da so nekatere pridobitve okoli mirovništva in demilitarizacije družbe, gejevskega gibanja, ženskega gibanja, upravljanja avtonomnih kul-turnih prostorov v Ljubljani v času po razgla-sitvi neodvisne države nazadovala. Potem sta tu še rekonstitucija stare in konstitucija nove politične elite ter uvedba tedaj-še-ne-povsem neoliberalnega kapitalizma. Vse to so bile tiste trske, ki so prišle skupaj in so omogočile, da se je ogenj metelkovske želje nekako razplamtel.

MIHA ZADNIKAR: Pozno spomladi leta 1993 se je struktura MzM in skvoterske scene začela mešati. MLO se je tedaj izoblikovala kot skupina, ki ni hotela iti po poti institucionalizacije in skozi institucije, temveč je kot metodo zagovarjala direktno akcijo. V tem primeru skvotiranje. V tistem času je postalo že povsem jasno, da s pohodom skozi institucije do tega prostora preprosto nikoli ne bomo prišli. Treba je dodati še, da je ob planu A, ki je bil zasedba Metelkove, obstajal tudi plan B, da zasedemo nekdanji Dom JLA nasproti železniške postaje. No, pozneje se je izkazalo, da je bil to še precej bolj utopičen plan, saj je bil to Mikličev hotel, ki je bil v denacionalizacijskem postopku.

SE SPOMINJATE KAKŠNIH POSEBNOSTI V MLO? BILI STE UČINKOVITI.

NIKOLAI JEFFS: Svojevrstno anekdotično vrednost ima denimo naš sproščeni odnos do konspirativnosti, ki je sicer pri tovrstnih podvigih pogosto čislana. Spomnim se denimo, da smo imeli sestanek, bilo nas je kakih 15 na hodniku stavbe na K4, na katerem smo odpirali različna akcijska in strateška vprašanja. Po sestanku smo šli v Ajdovščino na pivo. Pogovor smo nadaljevali, kot da okoli nas ne bi bilo nobenih drugih ušes. Okoli 1. septembra 1993 sem se tudi lotil kontaktiranja z različnimi simpatizerji oziroma novinarkami in novinarji, ki sem jih osebno poznal in za katere sem vedel, da jim je ideja Metelkove blizu. Hodil sem po medijih, dobival sem se po raznih redakcijah, prosil za pripravljenost in podporo ter vehementno napovedoval, da se bo na Metelkovi nekaj zgodilo. Skratka, načrti o konkretni akciji za Metelkovo so bili zelo resni, stopnja konspiracije pa nična.

TO PRITRJUJE TISTIM STALIŠČEM, KI SO V TOVRSTNIH SITUACIJAH SKEPTIČNI DO KONSPIRACIJE KOT METODE. OSEBNO MI JE DENIMO LJUBA TEZA SOPOTNIKA SITUACIONISTOV KENA KNABBA, KI PRAVI: ČE SE GREŠ KONSPIRACIJO, JE POLICIJA NA KONCU EDINA, KI IMA VSE INFORMACIJE, LJUDJE PA SE IZČRPAVAJO V

VEČNEM SPRAŠEVANJU O TEM, KDO JE ZDAJ ŠPICELJ IN KDO NE. TO POVZROČI, DA LJUDJE NIKOLI NE MOREJO STOPITI IZ SVOJEGA OSNOVNEGA KROGA, ZATO SE NIKOLI NE MORE ZGODITI KAJ TAKEGA, KAR BI BILO PRODUKT NEKE ŠIRŠE SCENE. NO, PA POJDIMO NAPREJ. POGOSTO SE OMENJA, DA JE METELKOVA ZDRUŽILA RAZLIČNE GENERACIJE, KI SO SE SOCIALIZIRALE ZA ČASA SOCIALIZMA PREK PANKA IN ALTERNATIVE SPLOH. PRECEJ SE VAS JE TOREJ SPOZNALO IN DRUŽILO V SOCIALIZMU, NATO PA STE SE ZNOVA SREČALI NA METELKOVI V KAPITALIZMU. JE BILA EKONOMSKA IN POLITIČNA PRELONICA MED ENIM IN DRUGIM POMEMBNA?

NIKOLAI JEFFS: Imam občutek, da smo strukturo identifikacije, po kateri smo bili v socializmu na eni strani mi, na drugi pa oni – komunisti, samo dodatno razširili. Še vedno smo bili mi na eni strani, na drugi pa pač stara in nova politična elita. Staro nasprotje mi – partija, se je vsebinsko spremenilo v mi – stranke, a struktura je ostala enaka. Potem, ko je prišlo do zasedbe, se je pri nekaterih ta struktura identifikacije spremenila verjetno tudi zato, ker so nastali strateški razlogi zanjo: Metelkovo je bilo treba obraniti, in to včasih za nekatere celo ne glede na to, kdo so naši zunanji zavezniki. Res pa je, da pri MzM ni bilo jasne ločnice mi – oni. Tam je bila scena iz osemdesetih, katere del je že stopal po poti etablirane politike, predsednik MzM Marko Hren pa je bil tudi dobro povezan s porajajočo se politično elito. Ampak iz današnjega zornega kota je treba tudi priznati, da politika tedaj vendarle še ni izgubila nedolžnosti in je imela neko organsko povezavo s progresivno sceno. V začetku devetdesetih je še vedno ostajal občutek, da smo vendarle na nekih skupnih pozicijah. Ločitve, ki so danes jasne, takrat niso bile in do te spremembe ni prišlo čez noč.

MIHA ZADNIKAR: Pomemben konstitucijski dejavnik MLO in dela predzgodovine zasedbe Metelkove je tudi dejstvo, da je obstajala velika averzija do tega, kar je prej Nikolai ponazoril s šaljivo nagradno igro na RŠ.

Veliko nas je zavračalo to, da bi se na valu kreativne sile ustvarila neka vrhovna pisarniška funkcija, ki bi imela 300 ključev in bi nato delila te ključe. To je bila bojazen, da se ne bi ponovila upravljalna zgodba s stavbo na Kersnikovi 4.

NIKOLAI JEFFS: Opozoriti je treba tudi na kontinuiteto urbanih bojev, ki se vleče skozi prelom s socializmom. Da ponazorim: leta 1983 so oblasti zaprle Disko Študent v Študentskem naselju v Rožni dolini v Ljubljani, ljubljanska alternativna scena pa se je preselila v Mladinski dom v Šiško, a so tudi tega potem zaprli. Leta 1983 se je nato ponudila možnost za nov prostor na Kersnikovi 4, a so tudi tam stvari hitro zvodenele. Na ozadju teh izkušenj, ki so bile še žive v spominih akterjev neke relativno močne scene, je lažje razumeti specifično odločnost dela metelkovskih zasednikov.

KAJ PA JE NA KERSNIKOVI PRAVZAPRAV ŠLO NAROBE?

MIHA ZADNIKAR: Forum oziroma FV je imel sredi osemdesetih aparat, ki bi lahko zasedel celotno stavbo na Kersnikovi in jo napolnil z dobrimi dejavnostmi, ki so izvirale neposredno iz potreb sploh ne tako majhne scene. Imel je tiskarno, video dejavnosti, cel kup bendov za sabo in še marsikaj. Dejansko je mestna konferenca Zveze mladine to podprla, pa se je vmešala študentska politika, ko je študentska konferenca ZSMS razglasila, da hoče to stavbo nameniti nekim drugim vsebinam. FV je tako ostal brez prostora, čeprav je imel že leta prej vzpostavljeno dejavnost *grassroots*.

NIKOLAI JEFFS: Ena simpatičnih stranskih zgodb, ki dodatno osvetljuje tedanji kontekst, je tudi dejstvo, da je bila Kersnikova tako rekoč napolnjen zaskvotana. Čez dan se je tam dobivala ljubljanska hardcore scena ter njeni sopotniki in sopotnice. Zvečer je šel vratar domov in Kersnikovo zaklenil. Toda ponavadi se je kdo skrtil v stavbi in zvečer odprl kakšno okno, skozi

katero so potem ljudje prišli nazaj noter. K4, tu mislim predvsem na prvo verzijo tega kluba v kleti stavbe, se je zelo hitro razvil iz te izkušnje in seveda iz angažmaja članov in članic FV in Borghesie, hardcorovcev in drugih. Zaradi poznejše vpeljave upravljanja od zgoraj navzdol in delovanja nekaterih podjetnih bodočih japijev je projekt počasi izgubil svojo politično ost. Napovedovati se je začela veliko poznejša situacija, ko je bila alternativna kultura transformirana v zgolj še en kulturni proizvod, ki se ne po svojem notranjem ustroju ne po produkcijskem načinu ne razlikuje od visoke kulture. Na Metelkovi se je potem pojavilo kar nekaj ljudi in skupin, ki so imeli zelo negativno izkušnjo s Kersnikovo 4.

ALI OBSTAJA ŠE KAKŠEN DEJAVNIK, KI JE PRIVEDEL DO TAKO MNOŽIČNEGA KOLEKTIVNEGA PREPOZNANJA V VENDARLE NE NAJBOLJ VSAKDANJI AKCIJI ZASEDBE?

MIHA ZADNIKAR: Za zasedbo Metelkove je bila zelo pomembna zavest, da je kaj takega sploh mogoče, in zelo pomembna okoliščina pri graditvi te zavesti je bil festival *Forbidden fruits of civil society* v začetku septembra leta 1993. V njegovem okviru je v Kudu gostoval cel avtobus skvoterske scene iz nizozemskega Utrechta. Bilo je kar vroče dogajanje, široka scena, od skvoterjev, bendov, performerjev do radikalnih feministk in drugih aktivistov.

NIKOLAI JEFFS: Naj na tem mestu naredim morda na prvi pogled smešno vzporednico: kot najstnik, ki je odraščal v socializmu, sem nekaj let razmišljal, da bi postal vegetarijanec. Argumente za in proti sem poznal predvsem prek britanske anarhopunk scene. A vegetarijanec sem postal šele takrat, ko sem se začel družiti z neko dolgoletno vegetarijanko in sem v živo videl, kaj to pravzaprav sploh pomeni. Zdi se mi, da je bil festival *Forbidden fruits of civil society* podoben vzvod. Mnogi smo že tako ali drugače prek svojih potovanj spoznali skvoterje, živeli v skvotih, ampak to je bilo vseeno neke drugje.

Na tem festivalu pa smo imeli situacijo, ko je v Ljubljano prišla cela truma uspešnih skvoterjev in skvoterk, spleta so se številna osebna poznanstva, bilo je veliko debat in vse to je zagotovo močno vplivalo na marsikoga med nami.

ALI LAHKO OPIŠETE NEPOSREDNI MOMENT ZASEDBE, TEGA MITSKEGA DOGODKA, ZA KATEREGA SE ZDI, DA SE MU PREPROSTO NI MOGOČE OGNITI?

NIKOLAI JEFFS: Če smo že razčlenjevali kontekst zasedbe, potem moramo dodati še povsem tehnični vidik. Vojašnica na Metelkovi je bila prazna. Vedeli smo, da prazna stavba hitro propada in da nazadnje ne preostane nič drugega, kot da se jo poruši in namesto nje zgradi nekaj novega. Trgovinski center, recimo. Bali smo se, da bi to utegnil biti scenarij, ki so ga oblasti predvidele tudi za Metelkovo. No, kakor vemo, so se stvari zaradi spleta okoliščin zasukale nekoliko drugače: 10. septembra 1993 je skupina arhitektov v MzM, mislim, da sta bila med njimi Janko Rožič in Ira Zorko, ugotovila, da je Metelkova deloma porušena, in sta o tem hitro obvestila druge, ti pa še tretje in tako naprej. Na splošno je na tem mestu tudi treba omeniti, da so bili arhitekti ključni, saj so imeli posebna znanja, ki so se pozneje izkazala za zelo uporabna. Tu ni šlo zgolj za arhitekturni estetski čut, temveč tudi za to, da so bili vpeti v boje, povezane s politiko prostorov, in so zato imeli dober pregled tudi nad temi nivoji, ki so bili za nekatere druge morda relativno abstraktni. Poleg tega so seveda imeli tudi nujno potrebna tehnična znanja, razumeli so denimo, kaj je statika, in znali so oceniti, ali so hiše varne, kaj je treba zaščititi itd.

MIHA ZADNIKAR: Če že govorimo o urbanistih, arhitektih in umetnikih, ki so delovali v okviru društva Sestava, je treba omeniti, da danes njihova dediščina ni zgolj Celica. Pravzaprav so dosegli, da ni bil uresničen načrt o Masarykovi aveniji. Obstajali so resni načrti, ki bi močno posegli v prostor Metelkove.

NIKOLAI JEFFS: Če se vrnemo k zasedbi, je za današnje diskusije zanimiv vidik mobilizacije. Danes se veliko govori o izjemni mobilizacijski moči internetnih socialnih omrežij ter mobilnih telefonov, vendar ravno dan in noč zasedbe dokazujeta, da smo bili uspešni tudi s povsem arhaično tehnologijo. Glavna orodja so bila neposredna ustna informacija, stacionarni telefoni in radio.

MIHA ZADNIKAR: Tistega večera pred zasedbo smo sedeli v eni od pisarn na Kersnikovi 4. Potem smo si pač razdelili, kdo gre do Kuda, Škuca, dol v klub K4 in obvesti ljudi, kaj se dogaja. Sam sem šel v Kud, poklical pa sem tudi Zorana Pistotnika, ki je imel tedaj oddajo na RŠ in je v eter povedal, da se gre na Metelkovo.

NIKOLAI JEFFS: Večino prvega dela noči, ko je prišlo do zasedbe, me sploh ni bilo doma, a tudi ne na običajnih točkah ljubljanske alternativne scene. Ko sem se vrnil, mislim, da je bilo okoli desetih, morda enajstih, mi je sostanovalec Mario rekel, da so me klicali iz Kuda, da se na Metelkovi nekaj dogaja in da naj pridem tja. Takoj sem vedel, za kaj gre. Vzel sem spalno vrečo in šel proti Metelkovi. Od železniške postaje naprej do vhoda v vojašnico na Masarykovi so ljudje čakali in usmerjali druge. Prišel sem do vhoda in ga preplezal. Vsega skupaj nas je bilo kakšnih 200. Ogorčenje nad tem, da se Metelkova ruši, je bilo veliko. Pravzaprav je bila nuja neposredne zaščite Metelkove pred njenim nadaljnjim rušenjem neposreden povod za zasedbo.

KAJ JE PRINESLO PRVO JUTRO NA ZASEDENI METELKOVI?

NIKOLAI JEFFS: Ko sem zjutraj stal na balkonu v Lovcih, sem premišljeval o tem, kakšen velikanski prostor imamo in da je zdaj postal tudi naša odgovornost. Spraševal sem se o tem, kako ga bomo zares napolnili in urejali, in zavedel

sem se, da je svoboda, ki sem jo resnično čutil, lahko tudi veliko breme. Gledano za nazaj so taki trenutki obremenjeni z vso težo socializacije v okviru obstoječe družbe. Na tisoče kvadratnih metrov prostora je bilo mogoče napolniti z vsem, kar lahko ustvari domišljija, a ta zlahka klone pred tem velikim izzivom in stari mišljenjski in vedenjski vzorci, ki jih tako preziramo, se pribijejo v ospredje.

NEKAJ ČASA PO ZASEDBI STE IMELI VSAK DAN METELKOVSE FORUME. V DANAŠNJEM JEZIKU BI TEMU REKLI SKUPŠČINE.

MIHA ZADNIKAR: Prostor je bil resnično velik, zasedba pa je ustvarila povsem nov položaj, ko so prišli ljudje, ki jih prej sploh ni bilo zraven. Upam si trditi, da vsaj polovica zasednikov in zasednic ni bila močneje povezana s procesom, ki ga je peljala MzM. Tako se je bilo treba znajti v popolnoma novi situaciji. Nočem zveneti, kot da branim karkoli pred očitki, da na začetku nismo postavili dovolj jasnih pravil, ampak dejansko je bila situacija zelo raznolika.

NIKOLAI JEFFS: Po zasedbi je nastala zelo zanimiva in shizofrena situacija, katere dedič je še vedno tudi današnja Metelkova. Zasedena Metelkova se je v iskanju legitimnosti močno sklicevala na MzM in njen veliki angažma iz časa pred zasedbo. A rezultat tega je bilo videenje, da sta MzM in realno obstoječa mreža na zasedeni Metelkovi eno in isto, kar pa ni povsem res. V luči tega pogosto slabo razumljenega preloma je pomembno omeniti, da je kmalu po zasedbi v Ljubljano prišla skupina berlinskih skvoterjev iz hiše Zorro, kjer sta nekoč živela Nina in Borut. S seboj so prinesli fotografsko razstavo različnih dogodkov in demonstracij nemške avtonomne scene. Prvotno je bilo načrtovano, da bo razstava v Škucu, a je bila predstavljena na Metelkovo. Obisk teh ljudi je pomenil še en trenutek neposrednega druženja, ki je omogočil pozitivno identifikacijo. Treba je torej vedno znova imeti v mislih,

da je soobstajalo več mrež in ne zgolj krovna MzM. Ena je bila stara MzM, za katero so nato nekateri ljudje precej hitro izgubili interes, saj so ugotovili, da ne bodo tako rekoč »na ključ« dobili lično urejen prostor. Novo mrežo pa so sestavljali ljudje, ki so se radikalizirali ob zasedbi, ter tisti, ki so na novo prišli z nekim interesom in so se dodatno angažirali in kalili. Za prvo fazo je pomembno, da je bil poudarek na skupinskem prostoru in skupinskih akcijah. Nekateri ljudje, recimo Monika Skaberne, so se okoli teh dogodkov zelo angažirali.

MIHA ZADNIKAR: Ja, Monika je začela prirejati koncerte v Gala hali še na tistem malem odru in nekaj tudi v Channel Zero. Zanimivo vlogo je znova odigral tudi RŠ. Na začetku je imel na Metelkovi celo studio. Vsaj v krogih radikalne veje RŠ je obstajala zelo močna ideja o tem, da bi imeli en studio v Rožni dolini in enega na Metelkovi. No, RŠ se je nato po nekaj mesecih umaknil s precej bizarno uredniško izjavo, da se niso mogli dogovoriti, ali bi to prevzela aktualno-politična redakcija ali kulturna. Kake tri mesece so vendarle vztrajali v prostorih današnje KUD Mreže. Postavili so oddajnik in oddajali v živo. V živo so prenašali koncerte in dogodke in imeli posebno oddajo Rakova Metka - enourni termin za Metelkovo.

NIKOLAI JEFFS: RŠ je bil zainteresiran za podstreho v stavbi, ki se je imenovala Šola. A problem je bil, ker so se ustrašili neformaliziranosti in bi kot pravni subjekt dejansko težko sodelovali. Tudi nekaj drugih organizacij je sprejelo podobno odločitev, vsaka zaradi svojega specifičnega spleta razlogov: velikemu delu ni bilo jasno, kako bi lahko Metelkova delovala v prihodnosti, ali pa so se celo ustrašili, saj so doživljali močne pritiske iz različnih smeri.

MIHA ZADNIKAR: Da te zgodbe o pritiskih niso neke urbane legende, naj zadošča omemba zgolj enega primera: Kud je tedaj čez noč ostal brez programskih sredstev, in to izključno zaradi pod-

pore Metelkovi. To je ena od predzgodb današnjega Kuda in tudi njegovih današnjih težav.

NIKOLAI JEFFS: Naj se vrnem k skupščinam: te so bile zelo odprte in pluralne. Formalno se ni delalo kakšnih posebnih razlik med naključnimi obiskovalci, posameznimi uporabniki oziroma skupinami. To je bilo dobro. A pravzaprav je že obstajala sicer nikoli dorečena hierarhija med tistimi, katerih beseda je več veljala, in tistimi, katerih besede niso imele tolikšne teže. Pravzaprav se tudi nikoli niso zapisala neka osnovna pravila delovanja, recimo, kako poteka komunikacija v forumu, kaj se odloča, kako se odloča, kdo odloča. Zdaj vidim, da je že takrat šlo za tisto, kar radikalna feministka Jo Freeman v kanoničnem tekstu *Pasti aktivizma* imenuje tiranija nestrukturiranosti. To se je pozneje pogosto ponovilo tudi na ravni posameznih prostorov.

KAKO SE JE TIRANIJA NESTRUKTURIRANOSTI DEJANSKO RAZKRIVALA NA METELKOVI?

NIKOLAI JEFFS: Znotraj Metelkove, ali še bolj simptomatično, znotraj nekaterih prostorov in kolektivov ter ravno zaradi pomanjkanja jasno opredeljenih pravil, velike avre izkušenj, posebnih veščin in kontaktov, tudi obilice časa in energije, ki so jo nekateri imeli, drugi pa ne, se ustvarjajo tihi vzvodi moči in odločanja ter oblike neformalne avtoritete. Zato so nekateri izključeni iz procesov odločanja, ali pa njihova beseda zelo malo velja, za druge pa so njihove vodstvene funkcije povsem samoumevne in niso izpostavljeni nikakršni demokratični kontroli. Na tej ravni del Metelkove doživlja protislovje. Navznotraj vlada tiranija nestrukturiranosti. V samem notranjem ustroju nekaterih skupin in prostorov je formalno manj demokracije kot v marsikaterem javnem zavodu, kjer potekajo volitve in imenovanja za različne funkcije, obstoji cel sistem »*checks and balances*«
s strani celotnega kolektiva, sindikata, vodstva, sveta zavoda itn.

ZELO POMEMBNA SE MI ZDI LOČNICA ZA IN PROTI SKVOTIRANJU, KER SE VLEČE SKOZI CELIH 20 LET ZGODOVINE METELKOVE. KOLIKOR RAZUMEM, JE BILA TA SKVOTERSKA OZIROMA AVTONOMISTIČNA, ILEGALISTIČNA, ČISTO SPONTANA TEŽNJA, KI SE JE IZOBLIKOVALA V ZAČETKU LETA 1993, PO ŠTEVILU LJUDI ZANEMARLJIVA. A NEKAJ LET POZNEJE SO SE NA TO TEŽNJO NALEPILI NEKI NOVI LJUDJE IN NOVE GENERACIJE. IN MARSIKDO, KI DANES TVORI METELKOVO, JE VSTOPIL NANJO PO TEJ LINIJI. AMPAK VRNIMO SE K ZAČETKOM. OMENIL SI POTENCIAL VZDUŠJA PRVEGA MESECA. ALI LAHKO TO RAZLOŽIŠ?

NIKOLAI JEFFS: To vzdušje dobro ponazarja dejstvo, da sta že drugo noč po zasedbi na Metelkovo prišla Mitja Rotovnik in Zoran Kržišnik k tebi, Miha in ti čestitala.

MIHA ZADNIKAR: S steklenico vina.

NIKOLAI JEFFS: To se mi je zdelo zelo pomembno simbolno dejanje, da sta dve kulturni instituciji, Cankarjev dom in MGLC, priznavali legitimnost Metelkovi, in jasno stališče, da ni nobenih medsebojnih trenj. Da se ti prostori dopolnjujejo. Populacija, ki je prvi mesec prihajala na Metelkovo, je bila zelo transgeneracijska, transinteresna, transkulturna.

PO TVOJI OCENI TEGA NI VEČ?

NIKOLAI JEFFS: Še obstaja, toda sploh ne v kakšni zadovoljivi meri. Pa tudi že kmalu po zasedbi so se že kazali problemi s tem. Spomnim se, da sem šel v Dom upokojujencev na Tabor predstaviti Metelkovo. Tam sem bil sprejet s simpatijami. Potem pa sem na Metelkovi predlagal, da bi imeli kaj za upokojujence – zastoj obed enkrat na teden. Nekaj podobnega kot danes z vegansko večerjo počne A-Infoshop, toda mi bi povezali zelo različne generacije in s tem bi se te tudi medsebojno socializirale in tudi radikalizirale. Ena reakcija na moj predlog je bila: kaj se bomo družili s starci, hočemo prostor zase.

KAKO ŠIROKA PA JE BILA PODPORA METELKOVI OD ZUNAJ?

NIKOLAI JEFFS: Po zasedbi se je takoj natisnil plakat, ki ga je, če se ne motim, oblikoval Igor Omahen, Berlinski zid v Ljubljani je padel. To je bil odziv na zelo avtoritarno politiko, ki jo je vodilo mesto. Bilo pa je tudi zelo subtilno sporočilo: da je zlahka mogoče povezati metode in mišljensjske vzorce postsocialistične desnice s tistimi domnevno značilnimi zgolj za avtoritarno »levico« nekdanjega vzhodnega socialističnega bloka. Če pomislim zdaj, je imela Metelkova pravzaprav srečo, da se je znašla v konstelaciji moči, ker so se tisti, ki se morda ne bi takoj identificirali z Metelkovo, gotovo lahko identificirali z bojem proti rušenju Metelkove, predvsem pa se nikakor niso mogli strinjati z mestno politiko Jožeta Strgarja, Dimitrija Kovačiča in Marjana Vidmarja. Tu je še vidik političnih napetosti med mestno in državno oblastjo. Na povsem bazični skupnostni ravni pa smo prve dni doživljali to, da je veliko ljudi prineslo na Metelkovo hrano ali pa celo denar.

ČE TE PRAV RAZUMEM, NIKOLAI, TI GOVORIŠ O TEM, DA SE NI DOVOLJ DELALO NA TEM, DA BI SE MEŠALI NOTRANJI METELKOVSKI ELEMENTI TER SKUPINE S TISTIMI ZUNAJ METELKOVE. TODA ALI NI BILO ŽE ZNOTRAJ SAME METELKOVE PRECEJ MEŠANJA, MEDSEBOJNE SOCIALIZACIJE IN RADIKALIZACIJE, DO KATERE NE BI PRIŠLO BREZ METELKOVE?

MIHA ZADNIKAR: Na Metelkovi se je znova pojavila prva ljubljanska hardcore generacija, ki se je v prvi polovici osemdesetih let odločila, da gre po svoje in da se ne bodo držali linije, kakršno je zagovarjal Igor Vidmar. Zakaj bi pa Igor Vidmar moral imeti pod okriljem vse bende? Mi hočemo po svoje, so rekli. To je bil hardcore kolektiv Ljubljana, ki so ga tvorili UBR (Uporniki brez razloga), STRES-D.A. (Stres državnega aparata), Odpadki civilizacije, Tretja Kategorija, Toži babe. Vidmar jim je sicer takrat očital, da so otroci bogatih staršev. No,

nekaj teh ljudi iz hardcore generacije sestavlja današnji Stripcore.

NIKOLAI JEFFS: Na drugem polu ljubljanske alternative, ki se je v časih socializma včasih kazalo kot nasprotno prvemu, pa je treba omeniti, da sta se na Metelkovi pojavila tudi Irwin in Neue Slowenische Kunst. Tedaj je bilo pol Metelkove proti, češ, kaj bodo oni, saj so etablirani umetniki. Tudi Dragan Živadinov je bil nekaj časa na Metelkovi. Predlagal je, da bi trg severne Metelkove poimenovali Trg Hermana Potočnika Noordunga. Ljudje niso bili ravno navdušeni in precej simpatij je požel predlog, da naj bo to raje »No ordnung plac«.

MIHA ZADNIKAR: Če smo pri zunanji podpori, je dobro omeniti tudi, da je Ervin Hladnik sredi septembra v Mladini zapisal, da ima Metelkova večjo podporo, kot jo je imela Roška v času afere JBTZ. To tezo je po moji oceni povlekel na podlagi medijske pozornosti, izkušenj s samo Metelkovo in splošnega navdušenja nad tem konkretnim izrazom nasprotovanja politiki mesta. Obstajal je tudi močan skupnostni moment dejanske solidarnosti. Ko so, denimo, prvič odklopili vodo in elektrike, je naš sosed z Gregorčičeve, ki je delal v prostovoljnem gasilskem društvu, takoj pripeljal tri cisterne.

NIKOLAI JEFFS: Spomnim se tudi, da sta se potem dva metelkovca preoblekla v modre kombinezone, kot da sta z Ljubljanskega vodovoda. Odpravila sta se do vodnega ventila za Metelkovo, ki je bil po nalogu mestne oblasti zaprt. Odprla sta ventil in ga nato zalila z betonom, tako je kar nekaj časa trajalo, preden je dejanskim uslužbencem mesta uspelo spet odklopiti vodo. Električno so Metelkovi prek kablov ponudili sosedje, bili so tudi generatorji. V prvi fazi je Metelkovo močno zaznamovala tudi neka specifična fluidnost, ki je bila zelo pomembna za heterogeno socializacijo in akulturacijo. Kot hardcore panker si lahko naletel na neoklasični koncert kvarteta Enzo Fabiani

in dobil malo drugačno kulturno izkušnjo. Morda si šel v klub YHD in se družil s hendikepirano mladino, mogoče si se znašel med LGBT populacijo. Danes praviloma ni tako. Na Metelkovo prideš vnaprej na neko prireditve, ki bolj ali manj potrjuje tvojo kulturno, generacijsko in tudi drugo identiteto.

IMEL SEM ISTO IZKUŠNJO FLUIDNOSTI OD LETA 2000 DO 2003, KO SEM VSTOPIL NA METELKOVO. TAKRAT SEM HODIL NA METELKOVO, NISEM HODIL V CHANNEL ZERO, MENZO PRI KORITU, GROMKO, HODIL SEM NA METELKOVO IN SEM KONČAL POTEM KDO VE KJE. V ZAGREBU, TRSTU, POLHOVEM GRADCU, NA TERASI MIZZARTA. TEKOM NOČI SEM OBISKAL VSE MOGOČE PLACE. BISTVENO SPREMEMBO PA SEM DOŽIVEL TAM NEKJE MED LETOMA 2004 IN 2006. FLUIDNOST SE JE RADIKALNO ZMANJŠALA S TEM, KO JE KLUBOM S SVOJO POLITIKO USPELO, DA ZELO REDKOKDAJ NIMAJO VSTOPNINE. VEDNO IMAJO PROGRAM, PRAVILOMA KONCERT, IN SKORAJDA STRIKTNO VEDNO VSTOPNINO. DRUGI DEJAVNIK JE BILO VPRAŠANJE VNAŠANJA PIJAČE V PROSTORE OD ZUNAJ. RECIMO GALA HALA JE PRVA PRELOMILA KLJUČNO ODLIKO NEKDANJEGA METELKOVSKEGA REŽIMA, DA SI LAHKO PRIŠEL S SVOJO PIJAČO ALI PA S PIJAČO, KI SI JO DOBIL KJE DRUGJE NA METELKOVI. TO SE MI ZDI PRELOM, ZELO POMEMBNA TOČKA ZNOTRAJ METELKOVEGA RAZVOJA, AMPAK JE LOGIČNA IN SLEDI IZ TEGA, DA VSTOPNINE IZ IZJEME POSTANEJO PRAVILO. DEJANSKO JE MENZA PRI KORITU PO MOJI OSEBNI PRESOJI POLEG JALLE DANES TAKO REKOČ EDINA, KJER LAHKO NALETIŠ NA NEKAJ NEPRIČAKOVANEGA IN BREZPLAČNEGA. KOT SI REKEL, NIKOLAI, PRIDEŠ NA METELKOVO IN SE ZNAJDEŠ V MENZI SREDI KONCERTA KLASIČNE GLASBE, ALI NA MLADIH RIMAH, ALI GLEDALŠKI PREDSTAVI, ALI PA NA KONCERTU SODOBNE EKSPERIMENTALNE ELEKTRONIKE.

MIHA ZADNIKAR: Če se vrnemo na prvo fazo Metelkove, potem velja poudariti, da je bilo neznansko veliko obiskovalcev, ki pa so verjetno imeli iluzijo nekega kulturnega prostora v klasičnem pomenu ali v smislu tega, kar dandanes pojmujejo kot centre sodobne

umetnosti in kreativne industrije. Verjetno je obstajal ta pogled etabliranih kulturnikov, ki so prihajali podpirat zadevo. Stvar je bila precej bizarna. Navsezadnje je bil tudi Dimitrij Rupel tukaj. Kot podpornik kulture. To je na sami Metelkovi zbudilo tudi veliko nasprotovanja. Podobno je veljalo za pesnika Daneta Zajca, ki je bil navsezadnje predstavnik nacionalnega kanona in neke druge sfere kulture.

NIKOLAI JEFFS: Nekateri od teh obiskov so potekali v okviru projekta 1001 noč na Metelkovi. Prvotno idejo zanj je dal Dario Seraval in je bila udejanjenje nekega tipa t. i. ljudske fronte, v kateri skupaj delujejo tako radikalne kakor reformistične struje. Skratka, pri 1001 noči je šlo za to, da se je vabilo različne vidne kulturnike, akademike, pa tudi politike, da so nastopili na Metelkovi in jo s tem podprli. Imeli so tudi sobo, v kateri naj bi potem prespali. Gradila se je torej široka in kompromisno usmerjena podpora, ki je bila vprežena v preživetveno strategijo Metelkove. Zato so se za nekatere identifikacijske strukture in načela, kakršna so veljala pred zasedbo, spremenila. Po eni strani je bilo mogoče povsem legitimno kritizirati Metelkovo zaradi pomanjkanja radikalnosti, po drugi strani pa je vendarle treba dodati, da je morda ravno zaradi tega Metelkova tudi obstala in je potem pozneje tako rekoč »po levi« prehitela z razvojem bolj radikalnih vsebin.

MIHA ZADNIKAR: V naših debatah je bilo takrat vprašanje frontnosti močno prisotno. Dobro se denimo spomnim, kako sta bila Nina in Borut tedaj precej bolj politično dosledna kot morda kdo drug in se s tendenco fronte absolutno nista strinjala. Tu je pomembno vlogo igral prihod motorističnega društva Eisenkreuz v prvem tednu po zasedbi, ko so vzeli prostor, nato pa se jim je še dopustilo, da se malo bolj posvetijo zagotavljanju varnosti same Metelkove. Seveda, položaj je bil napet, morali smo zavarovati sami sebe in Metelkovo pred rušenjem, deložacijo ali čim hujšim. Toda s tem so prišle tudi ne

vedno najbolj častne rešitve. Na koncu se je res izkazalo, slab občutek pri teh motoristih ni bil kar tako, saj je tipček, ki jih je vodil, dilal z orožjem in drogo, imel je striptizete.

NIKOLAI JEFFS: Varovanje je bilo nekaj časa videti tudi tako, da je bil prepovedan vnos alkohola, po deseti uri zvečer pa ni bilo več vstopa na Metelkovo. S tem smo želeli povečati varnost, saj je bila napol porušena Metelkova res lahko nevaren kraj, po drugi strani pa smo igrali na pluralnost in neko povsem nehedoniistično in urejeno zunanjo podobo.

PREDSTAVILA STA ŽE STALIŠČE LJUDSKE FRONTNOSTI. KAJ PA SO ZAGOVARJALE BOLJ RADIKALNE TEŽNJE?

NIKOLAI JEFFS: Bolj radikalno težnjo so tvorili ljudje, ki so denimo prisotnost ljudi, povezanih s strankami, s takratno nacionalistično in kapitalistično politiko, dojemali kot povsem nesprejemljivo. V prvih dneh stvari glede marsičesa niso bile transparentne. Na Metelkovi je marsikdo prvič videl mobilni telefon, kar na lepem smo bili totalno tehnično opremljeni. Računalniki so morali od nekod priti. In popolnoma netransparentno je bilo, od kod prihaja ta zelo sodobna oprema. Po drugi strani pa so bili tam omenjeni Eisenkreuz, ki so bili totalno seksistični. Nazadnje se je izkazalo, da je to motoristično društvo najbolj rigidno hierarhično organizirano od vseh, ki so bili takrat tam. Imeli so šefa, ki je maltretiral svoje sužnje in je bil, kot rečeno, izjemno problematičen. Tip je med drugim dilal z drogami in orožjem na Metelkovi. Zastavljalo se je vprašanje, od kod se je pravzaprav sploh pojavil, ali je bil špicelj.

ZAKAJ OMENJAŠ TO MOŽNOST?

MIHA ZADNIKAR: Obstaja dober dokumentarec o beograjskem bendu EKV, kjer je lepo prikazano, kako je Beograd v začetku osemdesetih let preplaval heroin. In to brezplačen. To je zagotovo negativno vplivalo na moč in

uspešnost mobilizacije proti Miloševićevemu režimu. Lahko pa navedem tudi novejši primer. Ko anarhist in antropolog David Graeber govori o Occupy Wall Street, opozarja na to, kako je med zasedbo policija dilerje pošiljala v Zuccotti park, da lahko tam nemoteno dilajo. To so mehanizmi, s katerimi sistem sesuva alternative in nova gibanja. Za mnoge na Metelkovi so bili Eisenkreuz neproblematici. Ja, bilo je precej tudi mačizma najbolj zoprne sorte, ki ga danes vendarle ni več ali pa je bolj prikrit in pokrit s politično korektnostjo.

NIKOLAI JEFFS: Problem pri Eisenkreuzih je bil, da preostala Metelkova dejansko ni imela niti toliko simbolne niti toliko fizične moči, da bi jim rekla: »Ne morete biti tukaj«, kaj šele, da bi jih deložirala. Dolgo je veljalo, dajmo jim prostor in prek nas se bodo pozitivno socializirali in začeli misliti kot mi. To je bilo morda posledica bodisi naivnosti bodisi zanosnega samozaverovanja. Kakorkoli že, spomnim se tudi tega, da smo zaradi prisotnosti Eisenkreuzev na Metelkovi med drugim doživeli tudi hudo kritiko dela hrvaške mirovniške scene, kako smo mogli na Metelkovi to dopustiti. V tem so bili oni, ki so se vsak dan soočali z nacionalističnim nasiljem in z vprašanji življenja in smrti, bolj dosledni kot mi.

MIHA ZADNIKAR: Tudi Delo je naredilo pomenljivo uredniško napako. Edini in prvi članek o Metelkovi, še septembra v Sobotni prilogi, je reportaža o Eisenkreuzih. Niso se ukvarjali z drugimi dejavnostmi Metelkove, ker so se jim ti motoristi zdeli senzacionalistični in eksotični. Mislim pa, da se je pretirano interpretiralo, da je šlo pri Eisenkreuz za kakršnokoli zaroto. Pozabljamo na obdobje od konca leta 1991 pa do zasedbe, ker je na tem prostoru, v praznih vojašnicah dejansko obstajal črni trg. Tukaj se je dalo kupiti marsikaj. Lahko da so oni nasledek tistega prostora, ki je že obstajal pred zasedbo. Vse leto 1992, preden so ogradili Metelkovo in se pripravljali na rušenje jeseni leta 1993, v

vsem vmesnem obdobju so tukaj ljudje imeli stojnice in vedelo se je, da lahko tukaj kupiš marsikaj.

KAKŠNI SO BILI ODNOSI S POLICIJO V PRVI FAZI METELKOVE?

NIKOLAI JEFFS: Nekaj časa je policija hodila samo do vhoda, na Metelkovo pa ni vstopala, jemala ga je kot prostor, ki je zaseden v celoti. Mislim, da so bile implikacije tega te, da če bi policija želela stopiti na območje celotne Metelkove, bi najprej potrebovala nalog za preiskavo. Spomnim se, da je nekega dne do vhoda prišla policija in zahtevala vse naše dokumente, da nas popišejo. Potem je Borut, ki je bil sicer predavatelj antropologije, zelo suvereno rekel, da je študent višjega letnika prava in da je uradni odvetnik MzM rekel, da ne smemo dajati svojih osebnih podatkov. Policijo je očitno prepričal, ker je potem odšla brez naših podatkov. Potem je prišlo do spremembe, ki je bila dolgoročno zelo pomembna za Metelkovo. Policija si je premislila in tako je prostor med stavbami razumela kot javnega, kar je povzročilo, da se je bodisi vozila bodisi sprehajala po Metelkovi. Sploh ni šlo za zagotavljanje varnosti, temveč bolj za ustrahovanje in poskuse vcepljanja samokontrole in samocenzure tistim, ki so se kljub patroljam družili na Metelkovi.

NEKATERI OD VAS STE BILI TUDI KAZENSKO OVADENI.

NIKOLAI JEFFS: Kriminalisti so naprej prišli na RŠ in zahtevali posnetke iz prvih dni zasedbe, pa jim je takratni urednik Igor Brlek rekel, da jih hranijo po zakonskem roku osmih dni in ker je ta potekel, so jih zbrisali. Na Metelkovo je nekoč prišla tudi skupina kriminalistov in rekla, da imajo informacijo, da se na prostoru Metelkove, konkretno v stavbi Zaporj, nahajajo eksplozivna sredstva. Seveda jih ni bilo, a so nas vseeno popisali. Potem me je nekega dne poklical Marko Hren in mi povedal, da me bo poklical kriminalist in me povabil na informa-

tivni pogovor. Če se ne bom odzval povabilu, me bodo pa prisilno privedli. No, šel sem na policijo na Prešernovo cesto in se znašel v sobi, kjer naj bi nekoč zasliševali Jašo Zlobca, Rastka Močnika in druge iz generacije 1968.

MIHA ZADNIKAR: Vem, katero sobo misliš, takoj desno noter.

NIKOLAI JEFFS: Ja, točno ta. Za kriminalista se mi je zdelo, da mu je bilo malo nerodno, ko me je spraševal o Metelkovi. Ampak najbolj ga je presenetilo, da sem takoj, ko sva začela pogovor, vzel beležnico in si delal zapiske. Zadeva se je vlekla nekaj let, moral sem na sodišče, ampak potem so umaknili tožbo.

PA TUDI SAMA METELKOVA JE PODALA TOŽBO?

NIKOLAI JEFFS: Ob neki priložnosti mi je novinarka zaupala, da so ji na MOL razložili, da smo metelkovci sami porušili Metelkovo zato, da bi opravičili zasedbo. To je bilo farsično. Ne vem, v kaj bi se morali zamaskirati metelkovci, da bi se z bagrom in drugimi težkimi stroji pretihotapili mimo čuvaja na Metelkovi in začeli neopaženo rušiti. Pred zasedbo smo res imeli neka omrežja, znanja in orodja. Ampak nevidnih čepic in delovnih kombinezonov, ki bi nas naredili bodisi nevidne bodisi kakšne drugačne stripovske superheroje, med njimi res ni bilo. Kakorkoli že, vsi smo vedeli, kdo je rušil in zakaj se je rušilo: zato, da bi se onemogočilo, da bi MzM dejansko prevzela Metelkovo. Kar se pa tožbe tiče, je Mreža tožila neznanega storilca zaradi rušenja Metelkove. Nihče ni bil nikoli ovaden, kaj šele obsojen.

ZA NEKATERE OD VAS VELJA, DA STE SE UMAKNILI Z METELKOVE. ZAKAJ?

MIHA ZADNIKAR: Andrej Morović je nekoč zelo dobro povedal: »Večina jih je prišla po svojo parcelo.« Vsem se je jebalo za politiko. Vsi so se distancirali in trdili, da zasedba Metelkove ni politično dejanje. Nekateri so jo zato v nekem

pomembnem smislu kmalu zapustili in potem nanjo le še prihajali in nato prešli v vlogo stalnih in zvestih uporabnikov. Metelkova je bila nekaj časa za precej ljudi drugi dom, nekakšno zatočišče. Zelo nujen bazičen prostor, brez katerega bi bila Ljubljana nemogoč prostor za življenje.

NIKOLAI, IN TVOJE RAZOČARANJE NAD METELKOVO? ZAKAJ SI SE TI UMAKNIL? MIHA OMENJA RAZOČARANJE V ZVEZI Z APOLITIČNOSTJO. PRECEJ LJUDI DENIMO SAMEGA AKTA ZASEDBE IN POTEM IZ NJEGA IZHAJAJOČE ORGANIZACIJE PROSTORA NI RAZUMELO KOT POLITIČNE AKCIJE. IN METELKOVE NE KOT NEKEGA NOVEGA PROSTORA, INKUBATORJA ZA POLITIČNO DELOVANJE, KI NEPOSREDNO TRANSFORMIRA PROSTOR IN VSTOPA Z NEKO POVSEM DRUGO POLITIKO.

NIKOLAI JEFFS: Pravzaprav sem se pretvoril v uporabnika in zagovornika Metelkove. Da nisem delal več tako kot v prvem obdobju zasedbe, pa je posledica več stvari. Najprej je prišla odločitev, da Metelkova ne bo več kolektivni subjekt, temveč skupek posameznih prostorov in skupin in da se vsak prostor in vsaka skupina brani zase. Skratka, zgodila se je neka privatizacija Metelkove, meni pa je bila bolj všeč ideja, da bi vsi skupaj upravljali vse prostore in vso opremo ter imeli zagotovo bolj samoupravljalno strukturo in racionalno rabo sredstev, kot je zdaj. Ampak tukaj znova nastopi podobna dilema kot pri vzpostavljanju široke ljudske fronte: morda je privatizacija Metelkove vendarle pripomogla, da se je Metelkova obranila in ohranila. Tako je postala prostor, ki je omogočal še bolj radikalne vsebine, kot jih je lahko na začetku udejanjila sama Metelkova. Dandanes na vse to gledam skozi prizmo različnih vprašanj utopičnega, a individualiziranega »pobega« iz obstoječe družbe, začasnih avtonomnih con po Hakimu Beyu, dileme socializma v eni državi ...

KAKO TO MISLIŠ?

NIKOLAI JEFFS: Zame je bila Metelkova živa izkušnja nekaterih vprašanj, o katerih sem dolgo tako

ali drugače premleval. Do kolikšne mere, na to sem pa že prej opozoril, smo talci omejenosti dosegali svoje lastne domišljije, ko premišljujemo o vseh utopičnih možnostih, ki jih imamo pred seboj. Ali niso možnosti individualnega pobega ali pa celo začasnih avtonomnih con tudi svojevrsten ventil, katerih končni rezultat je, da vendarle omogočajo reprodukcijo obstoječe družbe, ne pa njeno transformacijo? In naprej, ali je lahko neka individualna, mestna, regionalna ali pa celo državna tvorba sploh družbeno, politično in ekonomsko radikalna, če jo obkrožajo temu sovražne formacije in mora svoj obstoj podrediti svoji obrambi in principom sodelovanja s temi formacijami? Podobno je z Metelkovo. Bila je prostor, ki ga je obkoljevala večinska družba, in temu se je morala strukturno in ekonomsko podrediti. Zato je ohranila ali pa potem dodatno prevzela nekatere značilnosti družbe. Nekateri bi rekli, da ravno zato Metelkova ne more biti dosledno radikalna, če se ne razpre navzven, če ne radikalizira celotne družbe. A temu povsem nasproten odgovor bi bil, da zato, ker tovrstno razpiranje navzven ni mogoče, je treba za zdaj vse podrediti povsem nekritični afirmaciji in obrambi tistega, kar že imamo.

ALI SE SPOMINJATA KAKŠNE ZA VAS NAJNIŽJE TOČKE METELKOVE?

NIKOLAI JEFFS: Začel bi s stranišči kot s simptomom. Stranišča so bila improvizirana in za moške je to veliko lažje kot za ženske. To je bil leta in leta problem. Ker je prevladal moški pogled na celotno Metelkovo, se stranišča niso dovolj problematizirala, ne sama zase, kaj šele kot simptom patriarhalnosti, ki moškost vzame kot univerzalno, žensko pa kot izjemo. Drugi simptom je, da se Metelkova ni vzpostavila ne samo kot prostor, ki bi bil neheteroseksističen, temveč tudi kot prostor, kjer bi se razlike družbenega spola, spolne orientacije in želje razkrivale kot metafizične. Na Metelkovi imamo še vedno gete znotraj getov. Pri tem pa se mi zdi pomembno Ninino opozorilo, o katerem sva

zadnjič govorila, da moramo namreč upoštevati, da je zasedba potekala v času, ko se je tako gibanje LGBT kakor tudi žensko gibanje zapiralo vase, da bi sploh lahko sproščeno in brez dejavnikov večinske družbe uspešno iskal svojo identiteto in poti. Omenila je v tej zvezi tudi, da je bila Metelkova v letih 1994 in 1995 nekakšno mesto duhov. Neprijetno je bilo. Osebnost pa bi kot dve najnižji točki omenil požar v Šoli, ki je zahteval smrtno žrtev, in ko so rušili Malo šolo. Kakorkoli že, imeli smo festival Stalne grožnje, s katerim smo z različnimi kulturnimi in drugimi vsebinami polnili Malo šolo. Vseeno me je ob petih zjutraj nekega dne poklicala Jadranka Plut in sporočila, da Malo šolo rušijo. Šel sem tja. Zbrala se nas je samo peščica in nemočno smo gledali bager, policijo in policijske konje. Pozneje sem se z neko novinarko pogovarjal o tem, koga priporočam, da naj zadevo še dodatno komentira. Vsi moji predlogi so bili zavrnjeni. Ko sem vprašal, zakaj, sem izvedel, da pri javnih medijih obstajajo določene prepovedi, ne da bi to sicer bilo formalizirano, o tem, kdo lahko na njih govori in kdo ne. No, nismo se bistveno premaknili od cenzorskega vzdušja, ki je vladalo v socializmu, sem si tedaj mislil.

MIHA ZADNIKAR: Zame je ta moment nastopil leta 1995, ko je prišlo do evikcije ljudi, ki so živeli na Metelkovi. Vsi so bili pregnani. V Pešcih in Šoli. Eden bližnjih, ki je zdaj že nekaj časa znova aktiven tudi na Metelkovi, je Dule, ki je takrat letel ven in se je potem tudi umaknil z Metelkove, pozneje pa se je precej angažiral okoli Cukrarne, Molotova in teh zgodb. To je bilo dno Metelkove. Morda je takrat enkrat na teden delal Channel zero. Nič drugega ni bilo. Čez teden je bila Metelkova bolj ali manj prazna. Popolnoma.

KAJ PA JE PO VAJINEM MNENJU NAJVIŠJA TOČKA METELKOVE? KAJ SO DEJAVNIKI ZLATE DOBE IN DEJAVNIKI NJENEGA ZATONA? ALI JE TO INTERNO METELKOVSKA ZADEVA, ALI DINAMIKA, KI SE DOGAJA ŠIRŠE V DRUŽBI?

MIHA ZADNIKAR: Nedvomno poletje 1999. To ni bila masovka, bolj me je spominjalo na to, kar je zbuvalo nostalgijo – sami naši. Ni bilo enega motečega elementa, pa je bilo vseeno lahko 200 ljudi zunaj. Bilo je tudi veliko festivalov. Festival slovenski kozolec, ki je postal nena doma Festival slovenski mozolec in smo ga v štiridnevni različici izvedli brez sredstev. V tem času in potem vse do leta 2005 je prišlo tudi do zbližanja z novo skvotersko sceno, tu je bila tudi politično nadvse pomembna zgodba z Uradom za intervencije, nato tudi AC Molotov. Na ravni vsakodnevnega dogajanja pa je na Metelkovo zahajala neka stalna publika, ki je v marsičem konstituirala ta moment in ta prostor.

NIKOLAI JEFFS: Našel se je krog ljudi, ki so odigrali ključno vlogo pri ponovnem zagonu Metelkove. Eden teh je bil Andrej Morović s svojo nenadkrijivo kombinacijo energije, arogance, nabritosti in inteligentnosti. Pride v prostor, govorim o klubu Gromka, ima vizijo, zelo dobro ve, kaj dela, vendar ne dela le parcele zase, kot on pravi. Seveda tudi to, vendar želi splesti nekaj živega, kar mu tudi uspe. To je bil stoodstotni angažma. Naredil se je edinstven splet.